

EKOLOGIK ONGNI TA'LIM TARBIYADA SHAKLLANISHI.

Maxsudova Gulnora Muxammadjonovna Ekologiya kafedrasida o'qituvchisi.

Ekologiya va atrof- muhit muhofazasi yo'nalishi talabasi

Qurolova Feruzaxon.

Boynazarova Mohinur

Annotatsiya: Ekologik ongning bolaning yoshlik chog'idan to'g'ri singdirib borilishi bugungi kunda tabiatda bo'layotgan ayanchli holatlarni oldini olishning birinchi yechimi bo'la oladi.

Аннотация: Воспитание экологической грамотности у детей с раннего возраста может стать первым решением для предотвращения неблагоприятных ситуаций, происходящих сегодня в природе.

Kalit so'zlar: Tarbiya, ekologik ong, ekologik madaniyat, ijtimoiy munosabat, jamiyat, oila, burch, masulyat, kelajak avlod.

Ключевые слова: Воспитание, экологическое сознание, экологическая культура, социальная позиция, общество, семья, долг, ответственность, будущее поколение.

Kirish: Tarbiya-o'sib kelayotgan avlodda hosil qilingan bilimlar asosida aqliy kamolot dunyo-qarashni, insoniy e'tiqod, burch va masulyatini, jamiyatimiz kishilariga xos bolgan axloqiy fazilatlarni yaratishdagi maqsadni ifodalaydi. Tarbiya bola tug'ilgandan boshlab umrining oxirigacha oilada, maktabda, kasb-hunar kollejlarda, oliy talim muassasalarida va jamoatchilik tasirida shakllanib boradigan jarayondir. Ijtimoiy muhit-kishi shaxsini shakllantiruvchi ijtimoiy munosabatlar majmuasi. Ijtimoiy tafakkur turmush tarzi, shaxslararo va guruhlararo hamda millat va xalqaro munosabatlarning o'zaro muvofiq kelishidir.

Adabiyotlar Taxlili: "Ong" atamasi rus tiliga N.M. Karamzin Lotin vijdonidan olingan kuzatuv qog'ozi sifatida, bu ongni anglatadi. Ong - bu tildan foydalanish asosida qurilgan va ishora shaklida mavjud bo'lgan bilimdir. Psixologiyada hozirgi kungacha ong tushunchasi juda xilma-xil ma'nolarda ishlatilgan bo'lib, ular orasida ba'zan deyarli umumiy narsa bo'lmaydi. Sovet psixologi A.G. tomonidan berilgan ong ta'riflaridan biri bu erda. Spirkin A: "Ong faqat odamlarga xos bo'lgan va nutq bilan bog'liq bo'lgan eng yuqori darajadagi miya, bu xatti-harakatlarning oldindan aqliy qurilishida va oldindan ko'rishda haqiqatni umumlashtiruvchi, baholovchi va maqsadga muvofiq aks ettirish va konstruktiv-ijodiy o'zgartirishdan iborat. ularning natijalari, xulq-atvor shaxsini oqilona tartibga solish va o'zini o'zi boshqarish. "

Shunday qilib, haqiqatni ideal aks ettirishning kelib chiqishi madaniyatning so'zning keng ma'nosida paydo bo'lishi bilan bog'liq - inson tomonidan yaratilgan. Ammo bu keng ma'noda madaniyat insonning o'zi "bajarishi" ni o'z ichiga oladi, ya'ni.

tuzilishi va funksiyalari uning yangi sifatini ko'rsatadigan inson miyasining paydo bo'lishi. Agar ontogenez ma'lum ma'noda filogenezning asosiy bosqichlarini takrorlaydi deb hisoblasak, unda ong va miya o'rtasidagi bog'liqlik nafaqat isbotlanmaydi, balki kuzatilishi ham mumkin. Rivojlanish psixologiyasida ongni shakllantirish bosqichlari, bosqichlari, bir tomondan, ijtimoiy-madaniy aloqalar, boshqa tomondan, bolaning faol xulq-atvorida o'z imkoniyatlarini ochib beradigan miya faoliyati bilan belgilanadi. Miyaning tegishli funksiyalari buzilgan taqdirda, ong buziladi yoki butunlay yo'qoladi. Frontal loblar bezovta bo'lganda, bemorlar murakkab xulq-atvor dasturlarini yaratolmaydilar va saqlay olmaydilar; ular maqsadlarni belgilashning barqaror niyatlariga ega emaslar va yon ta'sirlar bilan osonlikcha chalg'itadilar, o'z-o'zini boshqarishni qanday qilib to'g'ri bajarishni bilishmaydi. Ular tashabbusni susaytirdilar, uyushqoqlikni, beparvolikni va ko'pincha umumiy ahmoqlikni, bolalikni, soddalikni, kulgining portlashi ko'rinishidagi hissiy tutarsizlikni, g'azablanish yoki g'azabning portlashlarini namoyon etishadi, tasavvurning ijodiy o'yini, mavhumlik kuchi yo'q; javobgarlik darajasi buziladi va kamayadi.

Fitrat oilani ijtimoiy vazifalari deb Avlod tarbiyasi, Fikriy tarbiya, Axloqiy tarbiya kabi qismlarga bo'ladi. Insonning ma'naviy va aqliy xislatlarini, asosan uning olgan tarbiyasi, yashagan muhiti belgilaydi, deb hisoblagan. Agar yaxshi tarbiya insonning eng qimmatlari boyligi bolsa, noto'g'ri tarbiya uning uchun chinakamiga baxtsizlikka, hatto, halokatga aylanishini uqtirgan. Shuning uchun maktab tarbiyasi bilan bir qatorda oila tarbiyasiga ham kata ahamiyat bergan. Bugun insoniyat uchun zarur yoki ekologiyani, ekologik ong va tushunchani kundalik hayot tarziga singdirishdan ko'ra muhimroq ish yo'qdir.

Miyaning zamonaviy tushunchalariga ko'ra, uning asosiy birligi neyron emas, balki butun "hujayralar ansambli" bo'lib, faqatgina "yoshlar ansambli" emas, ya'ni. shu jumladan, uning shakllanish vaqtidagi so'nggi narsa - miya yarim korteksining frontal qismlari va instinktlarni boshqarishi bilan subkorteksni ushlaydigan vertikal ravishda tashkil etilgan tizim. Uzoq evolyutsiya jarayonida qo'zg'alish va tormozlanish mexanizmlari orqali ishlab chiqilgan ushbu ulkan tizim nafaqat ongni, balki butun inson ruhiyatini, uning barcha tarkibiy va funksional shakllarini boshqarishga qodir.

Ongning vazifasi - bu faoliyatning maqsadlarini shakllantirish, harakatlarning dastlabki aqliy konstruktsiyasi va ularning natijalarini kutish, bu odamlarning xulq-atvori va faoliyatini oqilona tartibga solishni ta'minlaydi. Insonning ongi atrof-muhitga, boshqa odamlarga nisbatan ma'lum munosabatni o'z ichiga oladi. "Mening atrofimga munosabatim mening ongimdir", deb kuzatgan K.Marks.

Ongning quyidagi xususiyatlari ajralib turadi: munosabatlarni qurish, bilish va tajriba. Shuning uchun, u fikrlash va hissiyotlarni ham o'z ichiga oladi. Darhaqiqat, tafakkurning asosiy vazifasi tashqi olam hodisalari orasidagi ob'ektiv munosabatlarni

aniqlashdan iborat bo'lib, his-tuyg'ular insonning ob'ektlar, hodisalar, odamlarga sub'ektiv munosabatlarini yaratishdir. Ongning tuzilmalarida ushbu munosabat shakllari va turlari sintezlanadi va keyinchalik xulq-atvorni tashkil qilishni ham, o'zini o'zi qadrlash va o'z-o'zini anglashning chuqur jarayonlarini ham belgilaydi.

Muhokama: Haqiqatan ham bitta ong oqimida mavjud bo'lgan tasvir va fikr, hissiyotlar rangiga aylanib, tajribaga aylanishi mumkin. "Tajribadan xabardor bo'lish - bu har doim uni keltirib chiqaradigan sabablarga, u yo'naltirilgan ob'ektlarga, uni amalga oshirishi mumkin bo'lgan harakatlarga ob'ektiv murojaat qilishni o'rnatishdir" (S. L. Rubinshteyn).

Ekologik ongni ekologik talim va tarbiya ,malumotlar, insonlardagi ekologik ta'lim orqali qayta qurish, uning hayot tarzini va ma'naviyatini o'zgartirish zarur.Hozircha insonlar ongida ekologik qonunlarga boysunmaslik, tabiatga shunchaki nazar bilan qarash tasavvurlari singib ketgan.Insonlar tabiatga bolganl loqayd munosabatlari natijasida global isish va iqlim o'zgarishi, cho'llanish, Orol dengizining qurib borishi kabi muammolar tuzatib bolmaydigan ekologik krizislarni keltirib chiqaradi. Ekologik tushunchaning faqat insonlar tomonidan va faqat ularga xos shakllanishi-antripomarkaz tushuncha deb ataladi. Ekologik ta'lim-maqsadli yo'naltirilgan reja asosida tizimli ekologik bilim, madaniyat, malaka va o'quvni rivojlanish jarayonida o'rganib borishdir. Hozirgi kunda ekologik ta'lim tizimi uzluksiz, to'plangan, fanlararo birlashgan xarakterli mutaxassislikdan kelib chiqib shakllanmoqda. Aholiga ekologik ta'lim beruvchi markazlar tashkil qilinib, bu joyda oddiy aholi ekologiya sohasida o'z bilimlarini kengaytirib va chuqurlashtirib bormoqdalar.Ekologik tarbiya-tabiatni muhofaza qilish borasida bilimni kuchaytirish, tabiatni himoya qilish va ekologik o'quvlar dastlab maktabda, so'ngra oliy o'quv yurtlarida olib boriladi. Insonlarning yoshlari ulg'aygan sari atrof-muhit haqidagi tasavvurlari kengayadi, tabiatga boshqacha ko'z bilan nazar soladilar va sekin asta tabiatni sevib, uni himoya qilishni o'z burchi deb biladilar.

Ekologik tarbiyaning hozirgi kundagi asosiy burchi quyidagilardir:

-barcha hayotiy jarayonlar o'ta muhim, qimmatbaho va betakroridir, inson tirik tabiat uchun javobgar;

-tabiat abadiy va tunganmas, shuning uchun ham u insondan kuchli, inson tabiat bilan o'zaro aloqada bo'lib, doimo unga moslashishi va lozim bolsa unga yordam berishi kerak, tabiatga qarshi bo'lish insonning o'ziga yomonlik keltiradi;

-biosfera qancha xilma-xil bolsa, u shuncha barqaror boladi;

-inson atrof-muhitga o'lchab bo'lmaydigan darajada zarar yetkazmoqda;

-tabiat insoniyatning o'ziga berayotgan zarariga qarshi katta kuch bilan zarba berishi mumkin;

-antropologik zarar ekomarkazda olib borilayotgan tushunchalar bilan almashishi kerak;

Xulosa: Ekologik madaniyatning shakllanishi-ekologik ong va tushunchasi shakllanishi bo'lib, atroh-muhit bilan chambarchas bog'liq bo'lishdir. Ekologik madaniyatning asosiy g'oyasi-inson va tabiat o'rtasidagi bog'liqlik moddiy tomondan emas, balki ma'naviy jihatdan bo'lishi kerak. Tabiatga zarar bermaslik va global o'ylash har bir insonning burchi bo'lishi lozim. Yerdagi abadiy hayot borishi uchun insoniyat o'zi yashaydigan yerni doimo asrashi, qayta yashartirishi va ekologik madaniyatni rivojlantirishi zarur. Ekologik tarbiya bolaning yoshligida to'g'ri berib borilishi bugungi kunda asosiy vazifaga aylanib bormoqda. Ta'lim muassasalarida berilayotgan ta'lim-tarbiya bilan birgalikda ekologik ongni rivojlantirib borish juda to'g'ri va dolzarb bo'lgan muammoning yechimi deyishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Халматова, Ш., & Махсудова, Г. (2022). ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ. *THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH*, 1(5), 356-362.
2. Hamidov, G., Makhsudov, K., & Makhsudova, G. (2021, August). ON THE PROCESS OF NECTAR SEPARATION OF MEDIUM-FIBER COTTON VARIETIES IN THE FERGANA VALLEY: <https://doi.org/10.47100/conferences.v1i1.1365>. In *RESEARCH SUPPORT CENTER CONFERENCES* (No. 18.06).
3. Hamidov, G., Makhsudov, K., & Makhsudova, G. (2021, July). ON THE PROCESS OF NECTAR SEPARATION OF MEDIUM-FIBER COTTON VARIETIES IN THE FERGANA VALLEY. In *Конференции*.
4. Ahmedova, D. M., & Maksudova, G. M. (2020). THE ROLE OF MOISTURE AS AN ECOLOGICAL FACTOR IN GROWTH OF COTTON PLANTS. *Theoretical & Applied Science*, (8), 73-76.
5. Akhmedova, D. M., & Maxsudova, M. G. (2021). The role of moisture as an ecological factor in growth of cotton plants. *ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL*, 11(1), 1093-1098.
6. Ahmedova, D. M., & Maksudova, G. M. (2020). Morphology of the pollen of some cotton species and hybrids. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 05 (85), 84-87.
7. Abdullayeva, M. T. L., & Maqsudova, G. M. (2021). EKOLOGIK TA'LIM VA TARBIYADA XORIJIY TAJRIBA. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(10), 159-165.
8. To'lanovna, A. M., & Maxammadjonovna, M. G. (2021). EKOLOGIK TA'LIM VA TARBIYADA XORIJIY TAJRIBA.
9. Ahmedova, D. M., & Maksudova, G. M. (2020). THE ROLE OF MOISTURE AS AN ECOLOGICAL FACTOR IN GROWTH OF COTTON PLANTS. *Theoretical & Applied Science*, (8), 73-76.

10. Maxammadjonovna, M. G. (2022). ICHIMLIK SUVINING SANITAR HOLATI YAXSHILASH. *THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH*, 1(5), 367-371.

10. Ahmedova, D. M., & Maksudova, G. M. (2020). МОРФОЛОГИЯ ПЫЛЬЦЫ НЕКОТОРЫХ ВИДОВ И ГИБРИДОВ ХЛОПЧАТНИКА. *Theoretical & Applied Science*, (5), 84-87.

11. Xalmatova, S. M., & Maxsudova, G. (2022). SHAXS MA'NAVIY ONGINI SHAKLLASHTIRISHDA OILANING AHAMIYATI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(10-2), 677-680.

12. A. Musurmonova, X. Ibragimov, O. Jamoldinova, S. Yoldasheva, A. Jumayev, F. Babashev, P. Isamova, G. Salohiddinova, K. Tadjiboyeva. TOSHKENT-2020. "UMUMIY PEDAGIGIKA" TOSHKENT-2020.

13. OILA PEDAGOGIKASI O. Husanboyeva, D. Xoliqov, Rocc Kemibell, Sh. Toshpolatova, M. Sh. Nurmatona, X. J. Jabborova, N. Jamilova, Sh. Egamnazarova, N. Qaytumova, M. M. Pirmuhammedova, L. A. Kulay, Sh. Sodiqova, B. Xojimurodova, M. A. Rasulxojayeva, R. Azezova.

14. Махсудов, Ш. С. (2022). Ўзбекистонда эркин иқтисодий зоналарни ривожлантиришнинг самарали йўналишлари.

15. Махсудов, Ш. С. (2022). ЎЗБЕКИСТОНДА ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ЗОНАЛАРНИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШИ ВА РИВОЖЛАНТИРИШ. *Gospodarka i Innowacje.*, 24, 993-995